

šest manželek a na dvoře francouzského krále Ludvíka XIV. žily jeho slavné metresy, jimž se prokazovala téměř stejná úcta jako manželce.

FORMY SŇATKU

Uzavření manželství mělo v historii různé podoby a má je dodnes. Téměř vždy jde o to, aby byl svazek někým oficiálně potvrzen. Tyto „oddávající autority“ byly v průběhu dějin v podstatě tři.

První představují příbuzní – zástupci rodu nebo rodiny, nejčastěji otec nevěsty nebo příbuzní ženicha, kteří musí odsouhlasit přijetí věna. Druhou je církev, tedy její zástupce (kněz). Takovému sňatku se říká církevní. A konečně třetí je stát, většinou nějaký pověřený úřad či úředník. To je sňatek občanský.

Rodinná svatba

Uzavření manželství jen v rámci rodiny, bez přítomnosti zástupce státu nebo církve, bylo běžné po celý starověk a část středověku. Důležitou roli hráli otcové, zastupovaní v případě potřeby jinou mužskou hlavou rodiny, kteří se na sňatku dohodli. Souhlas snoubenců byl až na druhém místě.

Ve starém Egyptě, Řecku i Římě byla svatba domácím obřadem, který organizovaly rodiny. Po slibu snoubenců, například formou slavnostního stisku rukou, následovalo čtení svatební smlouvy, která obsahovala finanční záležitosti i povinnosti muže vůči ženě. Završení sňatku představoval slavnostní průvod,

který doprovodil nevěstu do ženichova domu, a jejich první společná noc. Podobné byly i svatby v raně středověké Evropě, která vycházela z místních (hlavně germánských a keltských) tradic a zároveň přebírala antické vzory, zejména na území zaniklé Římské říše. Nejdůležitější byla dohoda obou rodin a souhlas otců. Zachovávala se i svatební smlouva, byť nebyla písemná. Záhy se sice začal zvat i kněz, ale v době raného křesťanství ještě nešlo o povinné posvěcení církví, pouze o požehnání plodnosti.

Stejně tak byla rodinnou záležitostí tradiční svatba v islámských zemích, kde se tato tradice udržela dodnes. Je velmi jednoduchá, novomanželé nebo jejich rodiče oznámí příbuzným a přátelům úmysl uzavřít sňatek. Ženich a nevěsta vyjádří před svatebními hosty souhlas se svatbou a následuje hostina.

Církevní sňatky

Křesťanské svatby zpočátku vycházely z místních zvyklostí a částečně z římského práva, neměly žádná pevná pravidla a přítomnost kněze vůbec nebyla nutná. Teprve postupně se začali biskupové, kteří prováděli administrativní správu na svých územích, zapojovat do obřadu a udělovali snoubencům požehnání.

V období 11.–13. století se manželství začalo pokládat za svátost, kterou uděluje církev (podobně jako křest), a tak měli duchovní důvod začít vymýšlet pravidla pro jeho uzavření i pro další život manželů. Po staletí probíhaly neustálé diskuze

o tom, komu může církev dát souhlas k sňatku, jestli je nutný souhlas rodičů, zda mají lidé právo z manželství odejít, jak naložit s nevěrou apod.

Nakonec zvítězil názor, že k uzavření sňatku stačí rozhodnutí muže a ženy a souhlas rodičů není nutný. Tím se manželství změnilo ze spojení dvou rodin na svazek dvou lidí. Byla to zásadní změna, která přinášela spoustu problémů. Protestovali rodiče (občas své potomky kvůli utajené svatbě vydělili), soudy byly zavaleny stížnostmi žen, které uzavřely sňatek beze svědků a bez vědomí rodin a manžel jej pak zapřel, protože si vyhlédl novou, často bohatší ženu. Proto se církev snažila prosadit pevná svatební pravidla: sňatek má být veřejný, předem připravovaný a všemi odsouhlasený. Byla zavedena povinnost veřejných manželských ohlášek v kostele, jejichž hlavním cílem bylo zamezit tajným sňatkům bez vědomí rodiny.

Je zajímavé, že striktně církevní pojetí se prosadilo dříve v katolické části střední Evropy (tedy i v Českých zemích) než ve většině zemí západní Evropy (s výjimkou Španělska), kde právě probíhala reformace, která se snažila omezit vliv církve na život lidí. V polovině 16. století se mohli církevní představitelé na Tridentském koncilu definitivně dohodnout na tom, že manželství je jednou ze svátostí a že jeho platnost je sice vázána na souhlas snoubenců, ale před knězem a dvěma svědky. Zároveň vydali pokyny, jak má svatba probíhat. Tuto normu ale stoupenci luteránské a kalvínské víry nepřijali.

Svatba v kostele

Tridentský koncil zasedal v letech 1545 až 1563 v italském Trentu (latinsky Tridentum), účastnilo se ho asi 255 biskupů a předsedali mu postupně tři papežové. Přijal mnoho dokumentů, mezi nimi také některé týkající se manželství a svatby. Dekret o sňatkové reformě z roku 1563 má deset kapitol a obvykle se nazývá „Tametsi“ podle prvního slova v latinském textu (takové „zkratky“ byly pro církevní dokumenty běžné, zde to znamená „zatímco“ nebo „ačkoliv“). Stanovil podobu slavnostního sňatku a za neplatné prohlásil sňatky uzavřené bez přítomnosti faráře z příslušné farnosti a dvou nebo tří svědků. Faráře, kteří by tajně oddali pár z jiné farnosti, čekalo sesazení. Zároveň zavedl povinnost zapsat sňatek do matriky. Ženich a nevěsta se museli vyzpovídat a zúčastnit se svatého přijímání, takže jim nezbylo, než se vzít během slavnostní mše před očima všech přítomných. Těmito ustanoveními dekret sice nezpochybnil možnost sňatku bez svolení rodičů, ani to, že podstatou svatby je pouze souhlas ženicha a nevěsty, ale zároveň tajné sňatky zcela znemožnil.

V době renesance se slavnostní svatební obřady konaly pouze v kostele a řídil je kněz podle církevního zákona. Stejně jako dnes snoubenci klečeli před oltářem, kněz spojil jejich ruce a udělil jim svaté přijímání a požehnání. Křesťanský církevní sňatek byl jako první považován za nerozlučitelný a v podstatě je tomu tak dodnes. „*A proto, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!*“ (Evangelium sv. Matouše)

Podobně jako katolická církev organizují svatební obřady i další křesťané – evangelíci, protestanti, pravoslavní. Vlastní podobu církevní svatby, prodchnutou místním folklorem a tradicemi, mají i ostatní náboženství (judaisté, hinduisté, buddhisté a další).

Občanské sňatky

Občanský sňatek se zrodil na konci 18. století za francouzské revoluce, která sňatek pokládala za *občanskou*, nikoliv *církevní* smlouvu. Obřad se konal před úředníkem, který spravoval matriku. Lidé byli zpočátku nadšeni, měli pocit, že se vymaňují ze starých pořádků. Brzy jim však začalo něco chybět. Svatba nebyla tak hezká a slavnostní, proto si k ní opět přidávali tradiční i nové rituály a obřady, aby nahradily ty staré, spojené s církevní svatbou.

Světské sňatky se začaly šířit i za hranice Francie a církev brojila proti takovému dle jejího názoru duchovnímu úpadku. V papežských encyklikách varovala, aby se lidé neodvraceli od svateb v kostele a neopovrhovali Bohem. Vývoj se zastavit nedal, občanské sňatky se (vedle církevních) pořádaly dál. Během druhé poloviny 19. století se po Francii a Anglii i v dalších evropských státech dostaly jako legální forma sňatku do občanských zákoníků (Itálie, Španělsko, Rakousko-Uhersko, Německo). To znamenalo zásadní zlom ve vývoji manželského práva, protože manželství tím bylo pokládáno za smlouvu mezi dvěma osobami a nikoliv za svátost danou církví.